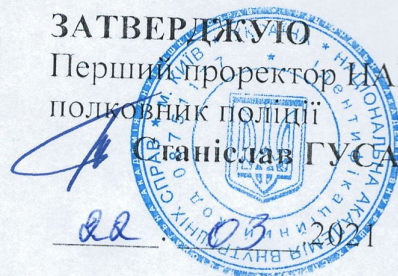

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра юридичної психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор НАВС
полковник поліції
Станіслав ГУСАРЄВ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ГЕРОНТОПСИХОЛОГІЯ

для підготовки фахівців ступеня вищої освіти магістр
за спеціальністю 053 «Психологія»
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Статус дисципліни – вибіркова
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Ступінь вищої освіти – магістр
Галузь знань – соціальні та поведінкові науки (05)
Спеціальність – психологія (053)
Освітня програма – психологія
Форми здобуття вищої освіти – заочна
Мова навчання – українська
Форма підсумкового контролю – залік

Київ – 2021

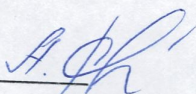
Робоча програма навчальної дисципліни «Геронтопсихологія» розроблена для здобувачів ступеня вищої освіти магістр за спеціальністю «Психологія» відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів ступеня вищої освіти « Магістр» спеціальності «Психологія» (053) за заочною формою навчання.

Розробники:

Марина Дідух – старший викладач кафедри юридичної психології, кандидат психологічних наук

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри юридичної психології
Протокол від 25.02 2021 року № 11

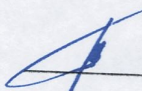
Завідувач кафедри
юридичної психології

 Олена КУДЕРМІНА

Схвалено науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ

Протокол від 22.03 2021 року № 8

Голова науково-методичної ради

 Станіслав ГУСАРЄВ

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма переглянута на 202 /202 н.р. без змін; зі змінами . Додаток.

протокол засідання кафедри від
____.____ 202_ № ____

протокол науково-методичної ради
від ____ . ____ .202__ № ____

Завідувач кафедри

Голова НМР

Олена КУДЕРМІНА

Станіслав ГУСАРЄВ

Робоча програма переглянута на 202 /202 н.р. без змін; зі змінами.Додаток.

протокол засідання кафедри від
____.____ 202_ № ____

протокол науково-методичної ради
від ____ . ____ .202__ № ____

Завідувач кафедри

Голова НМР

Олена КУДЕРМІНА

Станіслав ГУСАРЄВ

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Предметом вивчення навчальної дисципліни є ознайомлення здобувачів вищої освіти із періодизацією вікового розвитку особистості, розумінням понять «геронтологія», «геронтопсихологія», «старіння», теоретичними основами геронтопсихології, психологічними особливостями людей похилого віку, змінами, що відбуваються в організмі людини під час старіння, засобами для надання психологічної допомоги під час старіння, методами дослідження у психології старіння.

Міждисциплінарні зв'язки: «Анатомія та фізіологія центральної нервової системи людини», «Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Вікова психологія», «Психологія праці».

Навчальна дисципліна складається з таких тем:

1. Старість як етап психологічного розвитку людини.
2. Особливості вищих психічних функцій в осіб похилого віку.
3. Емоційно-вольова та мотиваційна сфера людини пізнього віку.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою дисципліни «Геронтопсихологія» є формування наукового світогляду в площині: аналіз проблеми старіння в умовах сучасного суспільства, з врахуванням різноманітних біологічних, психологічних та соціальних чинників; особливостей фізіології та психології старіння; особливостей адаптації в похилому віці; основних психопрофілактичних заходів при розладах психіки у похилому та старечому віці; особливостей надання психотерапевтичної допомоги.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Геронтопсихологія» є:

- розв'язання загальних наукових проблем, пов'язаних із формуванням знань про геронтопсихологію як науку;
- оволодіння організацією соціально-психологічного забезпечення і обслуговування, соціально-психологічної реабілітації людей похилого віку;
- надавання психодіагностичної допомоги людям похилого та старечого віку.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати :

- ✓ предмет, завдання, методологічні та природничо-наукові засади геронтопсихології як галузі знань;
- ✓ психологічні характеристики різних теорій старіння;
- ✓ чинники, що зумовлюють тривалість життя людини;
- ✓ специфіку періодизації старечого віку та психологічний зміст кризи похилого віку;
- ✓ причини старіння людини;
- ✓ особливості пізнавальної сфери людей похилого віку;

✓ емоційно-мотиваційні зміни в період старіння.

вміти:

- ✓ самостійно аналізувати літературу з основ геронтопсихології;
- ✓ працювати з різноманітними видами і методами досліджень з проблем оцінки психологічного стану літніх людей;
- ✓ використовувати основні психокорекційні прийоми роботи з особами похилого віку;
- ✓ застосовувати набуті знання у практичній роботі психолога.
- ✓ 1.4. Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти:

✓ *Інтегральна компетентність*

✓ Здатність вирішувати складні завдання та проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення дослідження та (або) здійснення інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов та вимог.

✓ *Загальні компетентності*

✓ ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

✓ ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

✓ *Фахові компетентності*

✓ ФК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

✓ *Програмні результати навчання*

✓ ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

✓ ПРН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

На вивчення навчальної дисципліни «Геронтопсихологія» заплановано 90 годин ,3 кредити ECTS.

Мова навчання: українська.

Консультативну допомогу можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри юридичної психології, які безпосередньо проводять заняття, або на офіційному веб-сайті кафедри.

1. Структура навчальної дисципліни

Тема 1. Старість як етап психологічного розвитку людини

Геронтопсихологія як наука: об'єкт та предмет. Історія розвитку геронтопсихології. Поняття «геронтологія», «геронтопсихологія», «гомеорез». Старість та старіння. Феномен ейджизму. Методи дослідження у психології старіння. Геронтофобія.

Геронтогенез та його основні закономірності. Періодизація життя людей похилого віку: передстаречий, старечий, післястаречий, старезний вік.

Тривалість життя людини і чинники, що її зумовлюють. Максимальна (потенційна) тривалість, нормальна тривалість, середня тривалість, імовірна тривалість.

Поняття про патологічне, біологічне та психологічне старіння. Вікові біологічні та соціальні зміни особистості. Особистісний фактор у процесі старіння. Теорії та види старіння. Феномен Хайфлика.

Тема 2. Особливості вищих психічних функцій в осіб похилого віку

Особливості відчуттів та сприймань. Закономірність С. Пако. Старіння слухових відчуттів. Пресбіакусис. Тиннитус. Старіння зорових відчуттів. Пресбіопія, катаракта, глаукома, старечий міоз. Особливості смакової, нюхової, тактильної, температурної, больової, вестибулярної, вібраційної чутливості. Вікові зміни в сприйманні часу.

Увага, пам'ять і мовлення в похилому віці. Позитивні та негативні інтелектуальні зміни в старості. Модель мудрості Б. Балтеса. Мінливий та кристалізований інтелект. Причини зниження швидкості інтелектуальних операцій. Динаміка інтелектуальних функцій у похилому віці. Чинники, що її визначають. Феномен «останнього спаду».

Хвороба Альцгеймера. Деменція. Профілактика і корекція порушень основних психічних процесів.

Тема 3. Емоційно-вольова та мотиваційна сфера людини пізнього віку

Старечі зміни емоційної сфери. Чинники позитивних та негативних емоцій у старості. Типи емоційного пристосування людини до старості: конструктивний, залежний, захисний, агресивно-звинувачувальний, самозвинувачувальний.

Мотиваційні зміни в старості. Зв'язок мотиваційної сфери з потребами в похилому віці. Перспективне планування як фактор розвитку мотиваційної сфери. Мотивація творчої діяльності, подружніх стосунків, інтересу до братів та сестер. Мотиваційні дефекти в похилому віці: абулія, послаблення бажань, зниження енергичності та рівня домагань, загострення мотиву влади, мотивація досягнення і страх невдачі.

Діагностика психологічної готовності до виходу на пенсію. З'ясування мотивації небажаного виходу на пенсію. Виявлення людей «групи ризику» (з особистісними особливостями, що ускладнюють адаптацію до нової соціальної ролі пенсіонера).

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання

Кількість кредитів – 3	Галузь знань Соціально та поведінкові науки 05	Вибіркова
	Спеціальність Психологія 053	
Кількість розділів – 1	Ступінь вищої освіти: Магістр	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 90		1-й
		Семестр
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –		1-й
		Лекції
		4 год.
		Семінарські
		6 год.
		Практичні
		8 год.
	Самостійна робота	
72 год.		
Вид контролю:		
Залік		

3. Структура залікового кредиту (тематичний план)

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	Всього	у тому числі				Всього	у тому числі			
		Л	п	сем	с.р.		л	п	сем	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Старість як етап психологічного розвитку людини						26	2	2	2	20
2. Особливості вищих психічних функцій в осіб похилого віку						28	2	2	2	22
3. Емоційно-вольова та мотиваційна сфера людини пізнього віку						36		4	2	30
Разом						90	4	8	6	72

4. Плани семінарських та практичних занять

Тема 1. Теоретичні аспекти мотивації персоналу

Семінарське заняття – 2 години

1. Геронтопсихологія як наука.
2. Методи дослідження у психології старіння.
3. Періодизація життя людей похилого віку.
4. Особистісний фактор у процесі старіння.
5. Теорії старіння.

6. Психологічні особливості особистості та типи старіння

Практичне заняття – 2 години

1. Заповнити таблицю «Теорії старіння»:

Назва теорії	Теоретичні пошуки	Головні ідеї	Засновники теорії
	1. 2. 3. 4. 5.....		

2. Робота з методикою «Батько-дорослий-дитина».
3. Соціально-психологічні методи в роботі з літніми людьми.

Тема 2. Особливості вищих психічних функцій в осіб похилого віку

Семінарське заняття – 2 години

1. Старіння слухових відчуттів. Форми втрати слуху: пресбіакусис і тиннітус.
2. Втрата зору в похилому віці. Пресбіопія, катаракта, глаукома. Старечий міоз.
3. Вікові зміни чутливості (смакової, нюхової, тактильної, температурної, больової, вестибулярної та вібраційної).
4. Увага, пам'ять та мовлення в похилому віці.
5. Поняття про життєву мудрість. Модель мудрості Б. Балтеса.
6. Причини зниження швидкості інтелектуальних операцій у старшому віці. Феномен «останнього спаду».
7. Профілактика і корекція порушень основних психічних процесів.

Практичне завдання – 2 години

1. Визначити особливості міжособистісних стосунків та спілкування в період пізньої дорослості.
2. Привести приклад психічних порушень в старечому віці. Запропонувати прийоми їх профілактики
3. Хвороба Альцгеймера, стадії перебігу.
4. Робота з ситуативними завданнями.

Тема 3. Емоційно-вольова та мотиваційна сфера людини пізнього віку

Семінарське заняття – 2 години

1. Специфічні зміни емоційної сфери в старечому віці.
2. Чинники виникнення позитивних/негативних емоцій у старості.
3. Типи емоційного пристосування людини до старості.
4. Мотиваційні зміни на окремих періодах життя людини похилого віку.

5. Чинники розвитку мотиваційної сфери в старості.
6. Мотиваційні дефекти.
7. Діагностика психологічної готовності до виходу на пенсію.

Практичне заняття – 4 години

1. Тест «Незавершені пропозиції» для вивчення мотиваційної сфери спрямованості особи (Шапарь В. Б., Тимченко А. В., Швидченко В. Н. Практична психологія: Інструментарій. – Ростов н/Д, 2002. – С.176–177, С.415).

2. Робота з методиками: Тест на визначення індексу життєвої задоволеності (Митіна Л.М. Психологія розвитку конкурентоздатної особи. – М., 2002.).

3. Сформувані папку психолога для діагностики осіб похилого віку.

4. Розробити проект програми психологічної роботи з літніми людьми в умовах будинку-інтернату.

5. Завдання самостійної роботи

Вимоги до організації самостійної роботи та структура навчальних завдань визначаються робочими навчальними програмами дисципліни.

Основними завданнями самостійної роботи є підготовка і виконання поточних навчальних завдань, а також самостійне вивчення окремих питань дисципліни. Самостійна робота передбачає також підготовку рефератів за наступними темами:

1. Історія дослідження розвитку геронтопсихології як науки.
2. Поняття факторів психологічного розвитку.
3. Принципи психологічного розвитку.
4. Особливості засвоєння знань дорослими.
5. Адаптація до пенсійного віку.
6. Професійне старіння. Типи орієнтації до праці у похилому віці.
7. Когнітивні особливості людей похилого віку.
8. Афективна сфера в період пізньої дорослості та старіння.
9. Старіння та специфічні зміни емоційної сфери.
10. Смерть. Емоційний вплив.
11. Зміна мотивів у пенсіонерів.
12. Депресивні розлади в старості.
13. Почуття задоволеності життям у період пізньої дорослості та старості.
14. Психологічна робота з подолання горя.
15. Мотивація сімейних стосунків у період пізньої дорослості та старості.

6. Методи навчання та контролю

Основними методами навчання є семінарські та практичні заняття, самостійна робота, виконання поточних контрольних завдань, виконання тестових завдань, підготовка реферативних повідомлень. Оцінка якості засвоєння знань з дисципліни «Психологія мотивації персоналу» включає

поточний контроль успішності, виконання самостійної роботи та складання підсумкового заліку.

7. Орієнтовний перелік питань до підсумкового контролю:

1. Поняття про геронтопсихологію. Об'єкт та предмет науки.
2. Історія розвитку геронтопсихології як науки.
3. Поняття про «пірамідальне» та «прямокутне» суспільство.
4. Соціальні установки та стереотипи стосовно людей похилого віку.
5. Поняття ейджизму та геронтофобії.
6. Основні закономірності геронтогенезу.
7. Характеристика періодів життя людей похилого віку: передстаречий, старечий, післястаречий та старезний вік.
8. Максимальна та нормальна тривалість життя людини. Середня та ймовірна тривалість життя населення. Фактори, що їх зумовлюють.
9. Патологічне, біологічне та психологічне старіння.
10. Теорії старіння.
11. Старіння слухових відчуттів.
12. Форми втрати слуху: пресбіакусис і тиннитус.
13. Втрата зору в похилому віці. Пресбіопія, катаракта, глаукома. Старечий міоз.
14. Вікові зміни смакової, нюхової, тактильної, температурної, больової, вестибулярної та вібраційної чутливості.
15. Увага, пам'ять та мовлення в похилому віці.
16. Поняття про життєву мудрість. Когнітивні властивості мудрості.
17. Модель мудрості Б. Балтеса.
18. Причини зниження швидкості інтелектуальних операцій у старшому віці.
19. Продуктивні показники похилого віку.
20. Психологічні особливості особистості та типи старіння.
21. Специфічні зміни емоційної сфери в старечому віці.
22. Фактори виникнення позитивних/негативних емоцій у старості.
23. Соціальна ситуація, провідний вид діяльності та соціальні новоутворення передпенсійного віку.
24. Мотиваційні зміни на окремих періодах життя людини похилого віку.
25. Фактори розвитку мотиваційної сфери в старості.
26. Мотиваційні дефекти в похилому віці.
27. Умови розвитку Я-концепції в старості.
28. Складові Я-концепції в період старіння. Особливості самооцінки.
29. Індекс пенсійної зрілості.
30. Внутрішні конфлікти в період старіння.
31. Типи старіння: адаптивне та неадаптивне.
32. Вікові зміни особистості. Особистісний фактор у процесі старіння.
33. Стадії передсмертних переживань.

34. Депресії похилого віку (ендогенні й екзогенні). Симптоматика і виявлення депресій.
35. Неврологічні й психічні порушення в старечому віці. Атеросклеротична енцефалопатія. Тремтячий параліч (хвороба Паркінсона).
36. Фізичний стан як причина невдоволеності життям у старечому віці. Взаємозалежність фізичного та психічного самопочуття.
37. Проблема усвідомлення старіння і старості. Усвідомлення старості як причина внутрішніх конфліктів.
38. Проблема самотності старих людей. Смерть одного з подружжя як сильний стресовий фактор
39. Міжособистісна дезадаптація в похилому віці. «Стареча злочинність».
40. Особливості міжособистісних стосунків старих людей в будинках-інтернатах. Соціально-психологічна адаптація до умов стаціонару.
41. Соціально-психологічні проблеми людей похилого віку.
42. Соціальна ситуація, провідний вид діяльності та соціальні новоутворення осіб в період після виходу на пенсію віку.
43. Типологізація соціально-психологічної адаптації людей похилого віку в групі і суспільстві.
44. Хвороба Альцгеймера. Деменція.
45. Соціальна ситуація, провідний вид діяльності та соціальні новоутворення осіб в період власне старості, період стабільної старості.
46. Групова психотерапія. Дискусійні групи для родичів і членів сімей пацієнтів похилого віку з важкими фізичними і психічними порушеннями.
47. Соціальна ситуація, провідний вид діяльності та соціальні новоутворення осіб в період довгожителства.
48. Страх смерті. Етапи переживання смерті за Елізабет Кюблер-Росс.
49. Напрями надання соціально-психологічної допомоги людям похилого віку.
50. Прийоми компенсації зниження можливостей пам'яті й уваги.
51. Прийоми саморегуляції й організації життєвого простору.
52. Протидія соціальному старінню: способи реагування.
53. Структура потреб у старості.
54. Неврологічні та психічні порушення у старечому віці. Тремтячий параліч (хвороба Паркінсона).
55. Підготовка до виходу на пенсію як необхідний чинник соціалізації в старості.
56. Варіанти самовизначення в старечому віці.
57. Поняття "економічного старіння". Вчасна турбота про матеріальне забезпечення.
58. Діагностика психологічної готовності до виходу на пенсію.
59. Виявлення «групи ризику» серед осіб з труднощами адаптації до нової соціальної ролі пенсіонера.
60. Типи пристосування людини до старості (Д.Бромлей).

8. Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)	Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
	Залік	
Max 60%	Max 40%	Max 100%

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	відмінне виконання
85-89	Добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	Задовільно	D	непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	Незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

10. Рекомендована література

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учебник для студентов вузов / Г. С. Абрамова. - Изд. 2-е., исп. и доп. - М.: Академический Проект, 2001.-704 с.
2. Александрова М.Д. Особенности субъектности человека на поздних этапах онтогенеза / М.Д. Александрова // Развитие личности. - 2002. -№3-4.- С. 101-125.
3. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - 3-те вид - К.: Каравела, 2012.-344 с.
4. Возрастная психология: Конспект лекций / сост. М. В. Оленникова. - М. : АСТ; СПб.: Сова, 2006. - 126 с.
5. Волошина В. В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посіб./В.В. Волошина, Л.В. Долинська, С.О. Ставицька, О.В. Темрук. - К.: Каравела, 2011.-280 с.
6. Долинська, Л. В. Геронтопсихологія: практикум, хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Л. В. Долинська, Л. М. Співак.
7. Дмитриев А. Р. Социальные проблемы людей пожилого возраста. — Л., 1980.
8. Долинська Л.В. Тренінг особистісно-професійної зрілості / Л.В. Долинська, О.В. Темрук. - К.: Марич, 2010. - С. 89-99.
9. Карсаевская Т. В. Этапы жизненного цикла человека: зрелость, старость. Социально-философский аспект // Психология- зрелости и старения-. — 1997. — Осень. — С. 8–12.
10. Карсаевская Т.В. Философские аспекты геронтологии / Т.В. Карсаевская, А.Т Шаталов. - М.: Наука, 1978. - С. 23-31.

11. Калиш Р. Пожилые люди и горе // Психология- зрелости и старения-. — 1997. — Осень. — С. 38–2.
12. Либерман Я. Л., Либерман М. Я. Прогрессивные методы мотивирования- жизненной активности в период поздней взрослости. — Екатеринбург: Банк культ. информ., 2001.
13. Ливехуд Б. Кризисы жизни — шансы жизни. Развитие человека между детством и старостью. — Калуга, 1994 .
14. Максимова С.Г. Социально-психологическая адаптация: особенности формирования и развития у лиц пожилого и старческого возраста / СП Максимова. - Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 1999. - 145 с.
15. Менделевич В. Д. Клиническая- и медицинская- психология:- Практик. руководство. — -е изд. — М.: МЕДпресс-информ, 2002. — 592 с.
16. Поливанова К.Н. Психология возрастных кризисов: Учеб. пособ. / К.Н. Поливанова. - М.: Академия, 2000. - 184 с.
17. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А. Реана - СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2005. - 416 с. (Серия "Психологическая энциклопедия").
18. Психология старости и старения: Хрестоматия / Сост. О.В. Краснова, А.Г. Лидере. - М.: Академия, 2003.
19. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты.
20. Рыбалко Е.Ф. Возрастная и дифференциальная психология / Е.Ф. Рыбалко. - СПб.: Питер, 2001. - 224 с. (Серия "Учебник нового века").
21. Стюарт-Гамильтон Я. Психология старения / Я. Стюарт-Гамильтон. -СПб.: Питер, 2002. - 256 с. - (Серия "Мастера психологии").
22. Фролькис В.В. Старение и увеличение продолжительности жизни / В.В. Фролькис. - Л.: Наука, 1988. - 239 с.
23. Фролькис В.В. Старение и увеличение продолжительности жизни / В.В. Фролькис. - Л.: Наука, 1988. - 239 с.
24. Шахматов Н. Ф. Старение — время личного познания вечных вопросов и истинных ценностей // Психология зрелости и старения. — 1998. — № 2. — С. 14–20.
25. Эриксон Э. Восемь возрастов человека / Э. Эриксон // Детство и Общество. - 2-е изд. / Пер. А.А. Алексеева. - СПб.: Речь, 2002. -С. 235-259.
26. Яцемирская Р.С. Социальная геронтология: Учеб. пособие / Р.С. Яцемирская, И.Г. Беленькая. - М.: Владос, 1999. - 224 с. 69.